

Kas sugu loeb?

Töötoa eesmärk on mõtestada sugudevahelisi erinevusi ja võrdse kohtlemise olemust.

Õpiväljundid

- Tutvub mõistetega "sugu" ja "seksuaalsus" ning sellega seotud definitsioonidega.
- Õpib info otsimise võimalusi ja info kriitilist hindamist.
- Arendab avatud ja empaatilist suhtumist.
- Õpib soostereotüüpidega seotud infot kriitiliselt hindama.
- Tekib noortele turvaline keskkond soo ja seksuaalsuse kohta uurimiseks ja arutlemiseks.

Ettevalmistus

- Tutvu noorteinfo töötubade üldjuhendiga ning tee vajalikud ettevalmistused.
- Kohanda töötuba vastavalt sihtgrupile ja keskkonnale (füüsiline vs virtuaalne).
- Prindi sisuosa läbiviimiseks mõisted (vt Lisamaterjalid) ning lõika need lahti.
- Valmista Mentimeteri kaudu ette kaheleheline presentatsioon, millest ühe teema on „infokanalid“ ja teise teema „ebaselged mõisted“.
- Uuri lisamaterjalide ja enda teadmiste tuginedes mõisteid „sugu“ ja „seksuaalsus“.

Kuna teema võib olla delikaatne, on vaja end töötoa läbiviimiseks põhjalikult ette valmistada, et aruteludes hätta ei jääks. Kui noored esitavad küsimusi, millele koheselt vastust ei tea, siis ära eelda, vaid otsige üheskoos noortega infot. Teadmatuse tunnistamine on okei. Pigem aitab ühine infootsimine teema kinnistamisele kaasa.

Sissejuhatus (20 minutit)

Kinnita koos noortega, et **töötoas kuuldu on konfidentsiaalne** ning kui tuuakse isiklikke näiteid, siis seda töötoa järgselt edasi ei räägita. Iga osaleja kinnitab lubaduse „Konfidentsiaalsuse lehel“, mille allkirjastavad kõik. Lehel on lubadus ka kõigi arvamus kuulata, austada ning olla empaatiline ja tolerantne kõigi suhtes. Konfidentsiaalsuse leht võib olla ka ruumis seinal.

Veebitöötoa korral kinnita, et töötuppa registreerides annab osaleja oma nõusoleku järgida konfidentsiaalsuse printsiipi.

Sellest tutvumisringist on hea juhatada sisse järgmine arutelu.

Sissejuhatava arutelu

Töötoa teemaks on sugu ja seksuaalsus, mis võib olla küllaltki keeruline ja tundlik teema ja mille kohta võib olla ka raske infot leida - arutlege noortega sel teemal.

- Millist infot selle teema kohta eriti raske leida on?
- Mis on selle info esitamise juures oluline?
- Kas antud teema kohta olete saanud kõigile küsimustele vastused?
- Millised on peamised erinevused sotsiaalse soo ja bioloogilise soo osas?
- Kas sotsiaalne sugu on igalpool ühesugune?
- Milles see erinevus seisneb?

Palu osalejatel võtta välja oma nutitelefon ning minna [mentimeter.com](https://www.mentimeter.com) ning sisestada kood. **Küsi läbi Mentimeteri:**

1. Millistest infokanalitest ja sotsiaalmeedia keskkondadest pärinevad peamised teadmised seksuaalsuse ja soo kohta?
2. Milliseid mõisteid oled seksuaalsuse ja soo kohta kuulnud, aga ei saa päris täpselt aru nende tähendusest?

Arutelu infokanalite kohta

- Kas need allikad ja infokanalid on usaldusväärsed?
- Millist infot need sisaldavad?
- Mille põhjal saab öelda, et info on usaldusväärne?
- Kas seksuaalusest ja soost on piisavalt informatsiooni saadaval?

Mõisted ja selgitused

Jäta osalejad suurde gruppi, harjutus toimub koostöös. Jaotada välja lõigatud mõisted ja selgitused, iga mõiste eraldi paberiribal, iga selgitus eraldi paberiribal. Paluda osalejatel leida õige mõiste taha õige selgitus (vt Lisamaterjal).

Mille osas olla kriitiline (kui tõstetakse osalejate poolt arutelude käigus esile): paremäärmuslus, vale keelekasutus ("transseksuaalsus", "transa", "pede" jne), *TERF/ radfem/ gender critical/ transmed/ truscum* viidetega tekstid (jäävad väljaspoole teadust ning on transfoobsed) on aegunud viited, seksism, ja terminoloogia. **Selgitada, et need mõisted ei ole õiged kasutamiseks.**

Ülesande lahendus jäta nähtavalt alles kuni töötoa lõpuni.

Veebitöötoa korral kasuta näiteks Padlet või Learningapps.org võimalusi.

Sisuosa (45 minutit)

Soo defineerimine skaala meetodi abil

Ruumis on **kujutletav skaala** - ruumi ühes otsas nõustud väitega, ruumi teises otsas ei nõustu, ning keskel on nii ja naa. Iga küsimuse järel küsi, miks keegi seisab seal, kus seisab. Kindlasti küsida neilt, kes eristuvad oluliselt teistest, või neilt, kes ei oska otsustada.

- Meestel on meestetööd ja naistel naistetööd.
- Kosmeetika on ainult naistele.
- Naiste riided on ainult naistele ja meeste riided on ainult meestele.
- Naised on nõrgemad kui mehed.
- Meestel ja naistel on erineva ülesehitusega ajud.
- Kui naisel eemaldatakse õnnetuse tagajärjel rind, siis ta ei ole enam naine.
- Mees on see, kes on mehena sündinud.
- Intersoolised inimesed (selgitus: inimene, kes on sündinud kehaga, millel on mees- ja naissoo tunnused) on väljamõeldis.

Selgita osalejatele, et mehe ja naise definitsioonid on suuresti kinni bioloogilise keha definitsioonis või soostereotüüpides, kusjuures bioloogilised kehad pole nii lihtsad kui ainult naine ja mees, XX ja XY kromosoomid või kindel ports genitaale. Soostereotüübid on jällegi sellised, mida saab igaüks muuta, seega ei saa ka neile toetuda. Soostereotüübid on seotud erinevate rahvuste traditsioonide ja uskumustega, see mis on meie ühiskonnas mehelik või naiselik, võib olla teises kultuuriruumis hoopis midagi muud.

Veebitöötoa korral kasuta Kahooti, Google formsi võimalusi või palu "jah" vastuse puhul tõsta näiteks pastakas ning "ei" vastuse puhul märkmik vms.

Töö mõistetega

Suure rühma puhul jaota grupp väiksemateks (nt kolmesteks) punktideks, väikse rühma puhul lase kõigil koostööd teha. Kuna tegemist on võib-olla tundliku teemaga, siis on pigem tervitatav, kui **grupis on juba omavahel usaldusväärsed suhted või üksteisega tuttavad noored.**

- 1.Kõigepealt lase igaühel eraldi (või väikeste punktidenä) kirja panna **kõik seksuaalsused, mille puhul nad teavad nii nimetust kui ka selle tähendust.** Abiks on sissejuhatuses lahendatud ülesanne, mis on jätkuvalt ruumis alles.
- 2.Palu noortel kirjutada üles, **milliste murede/ probleemidega võivad erinevate seksuaalsustega inimesed kokku puutuda** heteronormatiivses maailmas (heteronormatiivsus on ühiskonnas valitsev eeldus, et heteroseksuaalsus on ainus loomulik seksuaalne orientatsioon, ühiskonnas domineerib heteroseksuaalne iha ning kogu ühiskonnakorraldus järgib vaid heteroseksuaalide perspektiivi).
- 3.Seejärel palu neil **leida iga nimetuse juurde vähemalt 2 näidet** tuntud inimeste või isiklike näidete hulgas, keda nad seksuaalsuse esindajatena teavad. Kui mõne nimetuse juurde näiteid ei leia, võib guugeldada ja lisamaterjale kasutada.

Lähene igale grupile individuaalselt ja tee kindlaks, et kõik saavad definitsioonidest aru, kui need jäävad väljaspoole põhinelikut (hetero, gei, bi, lesbi). Ära karda ka ise olemasolevate materjalide põhjal üle kontrollida.

Vajadusel otsige koos osalejatega orientatsioonidele selgitusi.

Veebitöötoa korral saab kasutada näiteks Zoom *breakout roomse* ja Padlet võimalusi.

Arutelu

- Kas kõik need nimetused on vajalikud? Kelle jaoks need vajalikud on?
- Kas seksuaalsuse või soo järgi saab inimese üle otsustada?
- Mismoodi toimub diskrimineerimine seksuaalvähemuste vastu ja mida noor ise saab selleks teha, et seda ei oleks?
- Mis vahe on romantilisel ja seksuaalsel tõmbel?
- Mida hõlmab endas aseksuaalsus?
- Kas seksuaalsus on midagi, mida me saame ise endale valida?
- Kas seksuaalsus võib aja jooksul muutuda ja kas see on okei?

Kokkuvõte (15 minutit)

Kui tunned, et suhtlus on ringis mugav, küsi kõigilt, kas nad teavad päriselus kedagi, kes on nõ teise seksuaalse orientatsiooniga kui bioloogiline sugu võib eeldada. Anna osalejatele võimalus rääkida, kuidas see välja tuli ja kuidas sellesse suhtuti.

Veendu selles, et sa ei sõnasta end selliselt, et keegi ringis tunneks, nagu ta peaks oma isiklikust kogemusest rääkima või kuidagi oma seksuaalsusest kõnelema. Eelda alati, et noorte hulgas ja ehk ka selles grupis on LGBTQIA+ inimesi, kuid ära tõsta kedagi tähelepanu keskpunkti, kui nad ei ole ise sellest avalikult (antud seltskonnas) märku andnud.

Küsi noorte käest, milliseid uusi mõisteid ja termineid nad õppisid sellest töötoast.

Palu igal osalejal väljendada oma tunnet: kuidas tema reageeriks, kui ta sõber ütleb, et on LGBTQIA+ orientatsiooniga. Kuidas end tänases töötoas tundsid ja kas ja kuidas see su mõtteid teemast muutis või kinnitas?

Veebitöötoa korral saab kasutada Mentimeteri ja Padleti võimalusi.

Lisamaterjalid

[Eesti LGBT ühing](#)

[Sõnaseletused](#)

[Sooline identiteet ja seksuaalne orientatsioon](#)

[LGBTQIA+T teemad](#)

[Sugu](#)

[Seksuaalkasvatus](#)

[Diskrimineerimine](#)

[Sotsiaalne sugu](#)

[Inimese seksuaalsus ja seksuaalne sättumus](#)

Aseksuaalne inimene	Inimene, kes ei tunne teiste inimeste vastu seksuaalset külgetõmmet või tunneb seda harva, vähesel määral või teatud tingimustel. Ta võib, aga ei pruugi soovida füüsilist, romantilist või platoonilist lähedust. See inimene võib olla ükskõik millise seksuaalse orientatsiooniga.
Asooline inimene (<i>ingl k agender</i>)	Inimene, kes identifitseerib end sootuna.
Biseksuaalne inimene	Inimene, kes tunneb emotsionaalset ja seksuaalset tõmmet nii endaga samast kui ka erinevast soost inimeste vastu. Mõned inimesed defineerivad end sedasi, kui neile meeldivad naised ja mehed, teised külgetõmbe kaudu endaga samast soost ja ükskõik millisest teisest soost inimeste suhtes.
Gei	Mees, kes tunneb emotsionaalset ja seksuaalset tõmmet meeste suhtes ning eelistab neid partneritena. Üha enam kasutatakse seda sõna üldnimetusena nii homoseksuaalsete meeste kui ka naiste kohta. Keeleliselt korrektne on öelda ka "homoseksuaalne mees".
Homoseksuaalne inimene	Inimene, kes tunneb emotsionaalset ja füüsilist tõmmet samast soost inimeste suhtes ja eelistab neid partneritena.
Homovaen (homofobia)	Viha ja/ või hirm, mida tuntakse homoseksuaalsete inimeste vastu.
Intersooline inimene	Inimene, kelle kombinatsioon füüsilistest ja bioloogilistest sootunnustest, nagu hormoonid, kromosoomid ja anatoomia, ei vasta mehe või naise meditsiinilisele normile.
Juriidiline sugu	Sugu, mis määratakse vastsündinu bioloogilise soo põhjal, see märgitakse rahvastikuregistris ja isikut tõendavates dokumentides. Eestis on neid kaks: mees ja naine.

Lesbi	Naine, kes tunneb emotsionaalset ja füüsilist tõmmet naiste suhtes ning eelistab neid partneritena. Keeleliselt korrektne on öelda ka "homoseksuaalne naine".
Queer ehk kväär	Ühisnimetaja inimestele, kes ei soovi end siduda mingi kindla definitsiooniga oma soo või seksuaalsuse kirjeldamiseks. See on ka termin, mis esindab erinevaid seksuaalseid orientatsioone, sooidentiteete ja käitumisi inimestel, kes pole heteroseksuaalsed ja/ või soonormatiivsed.
Seksuaalvähemused	Üldiselt ühiskonnas tavapärasest seksuaalsuunitlusest erinevalt käituv inimgrupp.
Sooline eneseväljendus	Viis, kuidas inimene väljendab oma sugu. Näiteks võib see olla läbi riietumisstiili, verbaalse suhtlemise või huvide. Isiku soovväljendus ei pruugi olla kooskõlas sotsiaalselt ette nähtud soorollidega või tema soolise identiteediga. Ühiskondlikele ootustele vastavat käitumist nimetatakse soonormatiivsuseks; käitumist, mida aga peetakse nende ootustega vastuolus olevaks, sooliseks mittevastavuseks.
Sooline identiteet (tunnetuslik sugu)	Iga inimese sügavalt isiklik tunnetus oma soost. Näiteks võib inimene määratleda ennast mehena, naisena, kellegi vahepealsena, mõelda väljaspool sookategoriaid või end sooliselt mitte määratleda jne.
Soo korrigeerimine	Protsess, mille käigus muudetakse inimese füüsilisi sootunnuseid kirurgiliselt ja /või hormonaalselt, et viia need vastavusse soolise identiteediga.

Sugu (ka bioloogiline sugu)	Viitab inimese bioloogilisele seisundile sünnihetkel ja seda liigitatakse tavaliselt meheks, naiseks või intersooliseks. Seda määratakse läbi sugukromosoomide, sugunäärmete, hormoonide, sisemiste suguorganite ja väliste suguelundite.
Trans mees	Inimene, kelle bioloogiliseks sooks on sünnil määratud naine, kuid kelle tunnetuslik sugu on mees.
Trans naine	Inimene, kelle bioloogiliseks sooks on sünnil määratud mees, kuid kelle tunnetuslik sugu on naine.
Transsooline inimene	Inimene, kellele sünnihetkel omistatud sugu ja tunnetuslik sugu ehk sooline identiteet on omavahel vastuolus. Ta võib, aga ei pruugi soovida muuta oma juriidilist sugu ja korrigeerida väliseid sootunnuseid, et need vastaks tema soolisele identiteedile ja enesemääratlusele. Mõiste ei viita sooväljendusele, seksuaalsele orientatsioonile, hormonaalsele seisukorrale, füüsilisele anatoomiale ega sellele, kuidas isikusse igapäevaelus suhtutakse, vaid on soovähemus. Ajalooliselt on kasutatud ka sõna "transseksuaal", ent selle tähendus on vastuoluline ning ei määratle mõiste tegelikku olemust.
Vähemusstress	Ärevusseisund, mida omistatakse vähemusgruppide esindajatele, kes kogevad sageli nende vastu suunatud diskrimineerimist ning ühiskonna vaenulikku suhtumist.